

Jan van der Winden
Ecology

research &
consultancy

Herstel van rietkragen in de Vechtplassen voor de grote karekiet

Maatregelen om op korte termijn het habitat van de
grote karekiet te verbeteren

J. van der Winden 2016. Herstel van rietkragen in de Vechtplassen voor de grote karekiet. Maatregelen om op korte termijn het habitat van de grote karekiet te verbeteren. Rapport 16.01, Jan van der Winden Ecology, Utrecht.

Herstel van rietkragen in de Vechtplassen voor de grote karekiet

Maatregelen om op korte termijn het habitat van de
grote karekiet te verbeteren

Jan van der Winden

Inhoudsopgave

1. Grote karekiet bijna verdwenen	2
1.1. Actieplan voor bedreigde moerasvogels	2
1.2. Natura 2000 en het actieplan grote karekiet 2016-2018	4
1.3. De grote karekiet	4
1.4. Het ideale habitat van de grote karekiet	5
1.5. De grote karekiet in de Vechtplassen	5
2. Knelpunten in de Vechtplassen	7
2.1. Beschoeiingen bij eilanden en oevers	7
2.2. Opslag van struiken en bomen	9
2.3. Inrichting eilanden en oevers en recreatie	10
2.4. Vraat door grauwe ganzen	10
3. Maatregelen voor herstel van rietkragen	11
3.1. Aanpassing beschoeiingen	11
3.2. Behoud en herstel rietkragen	13
3.3. Verwijderen bomen en struiken	15
3.4. Afrasteren tegen ganzenvraat	15
3.5. Verhogen biodiversiteit nabij rietkragen	17
4. Conclusies en toekomst	18
5. Dankwoord	19
6. Referenties	20
Bijlagen	21

1. Grote karekiet bijna verdwenen

1.1. Actieplan voor bedreigde moerasvogels

De grote karekiet is van oudsher een broedvogel van de Nederlandse moerasgebieden. Aan het begin van de vorige eeuw waren er waarschijnlijk duizenden broedparen. Maar reeds vanaf de jaren vijftig zien we een afname en rond 1975 is de Nederlandse populatie fors geslonken tot 1200-1600 paar. Daarna namen de aantallen nog verder af, totdat er in 2013 nog maar 120-150 broedparen over waren (Graveland 1996, Boele et al. 2015). Deze enorme afname werd vooral veroorzaakt door het vastleggen van waterpeilen in alle moerassen en meren (Graveland & Coops 1997). Grote karekieten nestelen namelijk in brede rietkragen die in diep water aan de oevers staan. Dat riet ontwikkelt zich het beste als het water in de zomer flink zakt, de bodem droogvalt, en het riet zich vervolgens kan uitbreiden. Als het water daarna in de winter weer stijgt is er in april weer prachtig riet in diep water aanwezig. Maar zonder deze peilfluctuaties hoopt zich dood materiaal op tussen het riet dat vervolgens verzwakt en verdrongen wordt door ander plantensoorten. Dit proces heeft zich inmiddels in geheel Nederland voltrokken zodat er nog nauwelijks krachtig waterriet resteert. Op enkele plekken heeft het ideale riet voor de grote karekiet zich echter staande weten te houden doordat de wind daar voor golven zorgt waardoor het dode materiaal tussen het riet wegspoelt.

Er zijn nu nog maar twee bolwerken in Nederland waar meerdere paren grote karekieten broeden. Die bevinden zich in de Oostelijke Vechtplassen en de noordelijke Randmeren. In de Oostelijke Vechtplassen is de verspreiding tegenwoordig beperkt tot de Loosdrechtse Plassen. De afname van de aantallen is ook hier niet gestopt en om uitsterven te voorkomen heeft Vogelbescherming Nederland samen met de Werkgroep Grote Karekiet Loosdrechtse Plassen het initiatief genomen om op korte termijn actie te ondernemen voor het behoud van deze karakteristieke soort.

Het beschermingsproject voor de grote karekiet is onderdeel van het Actieplan bedreigde vogels van Vogelbescherming (2015). Met dit actieplan wil Vogelbescherming Nederland de bescherming van elf bedreigde vogelsoorten van de Rode Lijst een flinke impuls geven. Drie van de elf soorten uit het Actieplan zijn moerasvogels. Dit zijn roerdomp, porseleinhoen en grote karekiet.

In dit kader is Vogelbescherming Nederland een project gestart met de werkgroep Grote Karekiet Vechtplassen om de grote karekiet in de Oostelijke Vechtplassen te gaan beschermen. Het project bestaat uit de volgende onderdelen:

1. Inventariseren aantallen en knelpunten in 2015.
2. Vergroten betrokkenheid van belanghebbenden in de gemeente Wijdmeren en verbreden kennis voor bescherming van rietkragen in de Vechtplassen.
3. Promotie van de bescherming van de grote karekiet in de Loosdrechtse Plassen.
4. Uitvoeren korte termijn maatregelen in de Loosdrechtse Plassen.
5. Onderzoek naar de tussenstops en overwinteringsgebieden.

Zie ook: www.vogelbescherming.nl/karekietzoektriet

Bovenstaande projectdoelen staan op de agenda voor de periode 2015-2018.

Tijdens een veldverkenning in 2015 bleek dat de rietkragen, waar de laatste grote karekieten broeden, op de meeste plekken van dusdanig slechte kwaliteit waren dat er zeer snel actie nodig is. Daarvoor zijn op korte termijn maatregelen bedacht waarvan, in samenwerking met terreineigenaren, bekeken kan worden of de uitvoering mogelijk is. Ook zal er informatie over de grote karekiet en het habitat verstrekt worden aan bewoners en gebruikers van het gebied. Bewoners en gebruikers van de Loosdrechtse Plassen kunnen trots zijn op deze soort, die elders in Nederland amper meer voorkomt. Dat sluit aan op de behoefte van de gebiedsgebruikers om meer riet in het gebied te krijgen en mooie natuurlijke oevers te maken. Dat is niet alleen fraaier, maar ook goedkoper dan het onderhoud aan de beschoeiingen.

Er is behoefte aan een document met een beschrijving van de knelpunten en mogelijke maatregelen. In onderhavig rapport worden de belangrijkste knelpunten samengevat en worden concrete korte termijn (2016-2017) maatregelen gepresenteerd. De beschrijving wordt voorafgegaan door een korte introductie van de grote karekiet en de situatie in de Vechtplassen. De andere projectonderdelen worden op een andere wijze gerapporteerd of gecommuniceerd.

De gepresenteerde maatregelen zijn in beginsel specifiek voor deze plekken, maar kunnen ook op andere plekken in vergelijkbare gebieden toegepast worden. Dat geldt onder meer voor de Reeuwijkse Plassen, de noordelijke Vechtplassen (Ankeveen, Spiegelpolder), Naardermeer en de Randmeren.

1.2. Natura 2000 en het actieplan grote karekiet 2016-2018

De Oostelijke Vechtplassen zijn als Natura 2000-gebied aangewezen voor de grote karekiet (broedvogel). Ondanks deze formele bescherming is de afname niet tot stilstand gekomen. Er zijn goede initiatieven zoals het herstel van rietkragen bij Loenderveen en de gegraven petgaten bij Westbroek. Maar de afname is nog niet tot stilstand gekomen.

In het Natura 2000 beheerplan worden daarom maatregelen voorzien voor deze soort. Gezien de precaire situatie en lage aantallen, kan de uitvoering ervan wel eens te laat zijn en bovendien bevindt één van de belangrijkste broedplekken zich buiten het Natura 2000-gebied (Eerste Plas). Tijdens een veldverkenning in de zomer van 2015 is gebleken dat de situatie kritiek is. De aantallen karekieten namen zo snel af dat een veldverkenning nodig was naar de oorzaken. Het bleek dat er nog weinig geschikt riet resteerde en daarom maatregelen op zeer korte termijn nodig zijn. Als de rietkragen van deze allerlaatste karekietenparen gered worden kunnen deze paren voor jongen zorgen die zich in herstelde biotopen gaan vestigen waarvoor in het Natura-2000 beheerplan maatregelen worden uitgewerkt. Bij de resterende broedparen is in 2015, tijdens een paar verkenningen, gekeken of de karekieten nog wel jongen grootbrachten, als dat niet het geval is, zou riestherstel minder zinvol zijn. Het bleek dat de er op verschillende plekken jongen grootgebracht werden. Dat betekent dat nieuw habitat gekoloniseerd kan worden zodra het er is. Echter: omdat het beheerplan nog niet is vastgesteld en de bijbehorende maatregelen niet op korte termijn worden uitgevoerd, is er gerede kans dat de grote karekieten-populatie in de Loosdrechtse Plassen dan inmiddels uitgestorven is.

1.3. De grote karekiet

De grote karekiet is bijna zo groot als een lijster of spreeuw. Ze zijn bruin, maar vallen vooral op door hun karakteristieke zang. Ze zingen heel hard "karekiet-iet" en zijn vooral daarvan goed bekend. Het zijn trekvogels, die de winter doorbrengen in west Afrika en naar Nederland komen om jongen groot te brengen. Ze leven hier in rietkragen aan de rand van meren en rivierstrangen. Ze bouwen hun nest ver van de oever zodat predatoren het moeilijk kunnen vinden. De karekieten komen vanaf eind april uit Afrika aan en hangen hun nest kunstig op aan de oude sterke rietstengels (Figuur 1.1). Grote karekieten eten vooral middelgrote insecten zoals libellen, die in het riet, ruigtevegetaties, struiken, bomen en ondiep water verzameld worden (Graveland 1996, Graveland et al. 1997).

Ze leggen 3 tot 6 eieren die een dag of 15 bebroed worden. De jongen zijn dan na twee weken vliegvlug en verlaten het nest. Ze blijven dan nog wel een tijdje in de omgeving hiervan aanwezig en worden nog door de ouders gevoerd. Een mannetje kan meerdere wijfjes hebben en ze kunnen met meerdere paren vlak bij elkaar broeden. Ze zijn trouw aan hun broedplaats en keren jaarlijks terug naar hetzelfde broedgebied.

figuur 1.1 Het nest van de grote karekiet wordt kunstig opgehangen aan dikke rietstengels die in diep water staan. De foto toont een gebruikt nest en is na het broedseizoen gemaakt in oktober 2015 in de Loosdrechtse Plassen.

1.4. Het ideale habitat van de grote karekiet

De grote karekieten broeden in goed ontwikkelde waterrietkragen van 2-10 m breed met een mooie brede uitloopzone (Figuur 1.2). Idealiter is er in de omgeving ondiep water met veel prooien zoals waterinsecten (Figuur 1.4). Het riet moet in 40-100 cm diep water staan en minstens een jaar oud zijn zodat er in het vroege voorjaar oude, stevige stengels zijn waar de karekieten hun nesten aan kunnen ophangen.

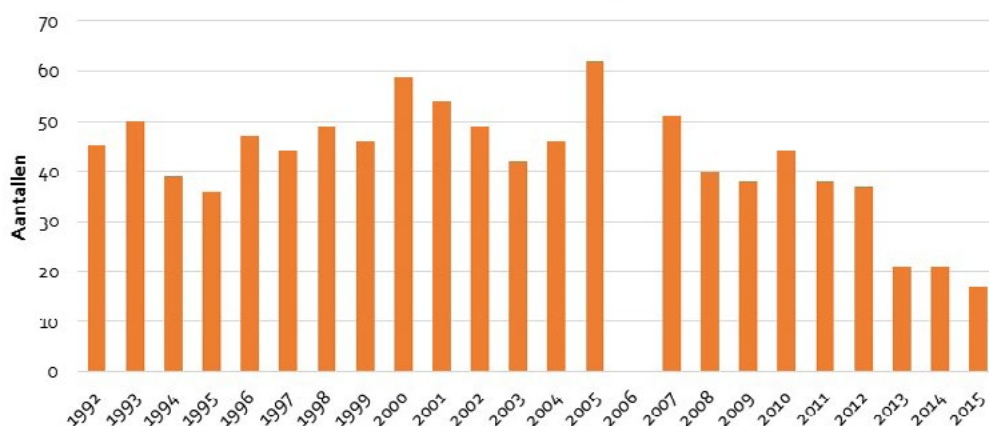
figuur 1.2 Een ideale rietkraag heeft een brede uitloopzone. De waterdiepte bedraagt hier ongeveer 0,5- 1 meter. Door golven of sterke peilschommelingen blijft het riet vitaal.

1.5. De grote karekiet in de Vechtplassen

De Oostelijke Vechtplassen zijn van oudsher belangrijk voor de grote karekiet (Van der Winden & Morel 2002). Ze broeden hier in brede rietkragen aan de oevers van veenplassen en petgaten van grotere en kleinere omvang. Vroeger kwamen ze dan ook talrijk en verspreid voor in alle veenplassen van het Naardermeer in het noorden tot aan de rand van Utrecht in het zuiden. Maar met name in de jaren zeventig van de vorige eeuw zijn de aantallen sterk afgenomen. Daarna was de populatie in de Vechtplassen lange tijd stabiel om recent weer in een vrije val te gekomen (Figuur 1.3).

Grote karekiet Vechtplassen

figuur 1.3 Aantalsontwikkeling van de grote karekiet in de Oostelijke Vechtplassen sinds 1992.
Bron: Werkgroep Grote Karekiet Loosdrecht, J. van der Winden, F. Ellenbroek, P. Spoorenberg, VWG het Gooi & Natuurmonumenten.

In de Loosdrechtse Plassen resteren her en der nog plukjes geschikt waterriet langs de vaste oevers en eilanden van de Eerste Plas, de Vijfde plas en de Derde plas. Met name het eiland De Weer is nog geschikt omdat hier een halfopen beschoeiing aanwezig is. Dat was de redding van de grote karekiet die op alle andere eilanden verdwenen is door de aanleg van gesloten beschoeiingen. Hoewel de waterpeil-fluctuaties tegenwoordig vrijwel nihil zijn kan het waterriet op plekken met veel winddynamiek lang stand houden en zich zelfs nog ontwikkelen. De beste waterrietkragen staan tegenwoordig dan ook aan de oostoevers van de meren of rondom de eilanden omdat de wind en golven daar nog voor de nodige dynamiek zorgen.

figuur 1.4 Het ideale biotoop van de grote karekiet. Brede rietkragen die in diep water staan, met een brede uitloopzone. Het grenst aan helder water met veel insecten en kleine visjes.

De laatste broedparen bevinden zich nu op en nabij de Loenderveense Plas, de Waterleidingplas, de Eerste tot en met Vijfde Plas en de Breukeleveense Plas (Bijlage 3).

2. Knelpunten in de Vechtplassen

In Loosdrecht en omstreken bestaat gelukkig al veel aandacht voor het verbeteren van de waterkwaliteit en behoud van rietkragen. Maar uit de veldinventarisatie in 2015 bleek dat er op alle plekken waar de karekieten nu nog voorkomen acute knelpunten zijn (*Bijlage 1*). In dit bolwerk van de grote karekiet worden de resterende rietkragen bedreigd door:

- **Harde beschoeiingen:** het waterriet verstikt en andere plantensoorten gaan domineren
- **Bomen:** op veel de oevers van de meren en eilanden groeien hoge bomen en veel struiken en het riet komt zo in de knel.
- **Grauwe ganzen vraat:** op veel plekken worden de laatste stukken riet weggegeten door de grauwe ganzen die in aantal zijn toegenomen.
- **Inrichting oevers:** her en der zijn rietkragen verwijderd.

In de volgende paragrafen worden de belangrijkste knelpunten in beeld gebracht. In hoofdstuk 3 staan concrete maatregelen.

2.1. Beschoeiingen bij eilanden en oevers

In de jaren negentig van de vorige eeuw zijn bij diverse recreatie-eilanden en oevers harde beschoeiingen aangelegd. In 2014 zijn er nog extra vooroevers gemaakt rondom veel eilanden (Figuur 2.1).

figuur 2.1 Aangelegde dubbele beschoeiing op veel eilanden in Loosdrecht. Onder water zijn gaten in de beschoeiing gemaakt. Het is onduidelijk of dit voldoende is om de uitloopzone weer tot ontwikkeling te laten komen.

Beschoeiingen zijn vaak nodig om afkalving van de oevers te voorkomen. Maar door het dempen van de golfslag wordt ook de doorstroming van water in het rietland belemmerd. Daardoor kan organisch materiaal (bagger) ophopen. Waterriet kan daar slecht tegen en de bestaande brede rietranden verdwijnen in de loop der jaren (Figuur 2.2 en 2.3). Lisodde of andere gewassen kunnen beter tegen deze omstandigheden en nemen de plek over. Voor de grote karekiet is dat funest. Het noodzakelijke goed ontwikkelde waterriet verdwijnt immers.

In 2015 zijn bij een aantal bestaande beschoeiingen onder water enkele kleine gaten gemaakt in de hoop dat het riet daar onder de beschoeiing gaat groeien (Figuur 2.1). Het is momenteel de vraag of de gaten groot genoeg zijn om de golfslag voldoende ruimte te geven om het riet schoon te spoelen waardoor het zich weer kan uitbreiden.

Door de aanleg van gesloten beschoeiingen zijn grote karekieten in de loop der jaren verdwenen op de volgende plekken: Bijltje en omgeving, Markus Pos, eiland De Hoek, Geitenkaai en Meent.

Het eiland De Weer is de enige plek met een beschoeiing die voldoet aan de eisen voor behoud van waterriet. De beschoeiing bestaat uit een palenrij onder water zodat de golven in het riet kunnen blijven komen en het riet de noodzakelijke uitloopzone kan ontwikkelen.

figuur 2.2 Beschoeiing vermindert de kwaliteit en de breedte van het waterriet. Duidelijk zichtbaar is hier het kleine resterende stukje op de plek waar de beschoeiing onderbroken is. Hier is het waterriet veel breder en heeft de noodzakelijke uitloopzone.

figuur 2.3 Identieke locatie gefotografeerd vanuit de lucht. Het riet is veel beter ontwikkeld op de plek waar de beschoeiing ontbreekt. Ook zie je daar mooi de uitloopzone.

2.2. Opslag van struiken en bomen

In de loop der jaren zijn, door natuurlijke successie, op veel plaatsen bomen of struiken gaan groeien of uitgebreid. Grote karekieten foerageren wel op insecten in bomen of struiken, maar de nadelen van bomen nabij en in het rietland zijn groter dan de voordelen. Allereerst concurreren bomen met het riet om nutriënten en licht. Op veel plekken groeien de bomen nu op de oever en het aangrenzende riet verslechtert daardoor (Figuur 2.4). Zeker als bomen hoog zijn en aan de oost- of zuidzijde van een rietkraag staan, zorgt de schaduwwerking en vaak ook de bladval voor ijle rietkragen of zelfs het verdwijnen ervan (Figuur 2.6 en 2.7). De nesten van de karekieten zijn overigens ook succesvoller als ze verder van de oever verwijderd zijn. Als de rietkraag grenst aan struiken of bomen is het namelijk eenvoudiger voor predatoren om de nesten te vinden omdat ze van daaruit langs die rietkraag kunnen zoeken.

figuur 2.4 Bomen die op de oever staan kunnen riet verdringen. De bomen winnen de concurrentie om nutriënten en licht.

figuur 2.5 Hier kwijnt het riet weg door bosopslag en beschoeiing. Het is ongeschikt voor grote karekieten.

figuur 2.6 Bomen aan de oost- of zuidzijde van rietkragen zorgen voor teveel schaduw. Bomen direct grenzend aan het riet maken het voor predatoren ook erg eenvoudig om de karekietennesten te vinden.

figuur 2.7 Teveel schaduw door bomen aan de noordzijde van een eiland. De rietkraag is dun en het riet is zwakker.

2.3. Inrichting eilanden en oevers en recreatie

In de Loosdrechtse Plassen vinden voortdurend nieuwe ontwikkelingen plaats. Op diverse plekken zijn rietoevers vervangen door harde oevers, stranden of bebouwing. Dit komt omdat een integrale visie en effectieve bescherming voor het gebied op dit punt ontbreekt. Slechts door toevallige oplettendheid van burgers kan er soms voorkomen worden dat belangrijke broedplekken verdwijnen. Terwijl het goed mogelijk is om ruimte te maken voor zowel infrastructuur voor de recreatie als voor de natuur. De grote karekieten hebben geen hinder van boten, activiteiten op de eilanden en drukte op het water. Zo lang mensen niet met hun boten in of tegen het riet aanleggen of de rietkragen fysiek vervangen door harde oevers, is er geen knelpunt. Een gebiedsvisie is hiervoor wenselijk.

2.4. Vraat door grauwe ganzen

Sinds de jaren negentig hebben grauwe ganzen de Loosdrechtse Plassen opnieuw als broedvogel gekoloniseerd nadat ze decennia afwezig zijn geweest. De aantallen zijn snel toegenomen en de broedpopulatie bestaat nu uit vele honderden paren. Jaarrond zijn er vele duizenden individuen aanwezig (Van der Winden 2015). Grauwe ganzen grazen in de graslanden in de omgeving van de plassen, maar in het voorjaar eten ze ook veelvuldig watervegetaties waaronder lisdodde en riet (scheuten en wortels). De resterende rietkragen worden intensief begraasd en nemen daardoor in omvang en kwaliteit af (Figuur 2.8 – 2.10). De ganzenvraat versterkt de andere (hiervoor genoemde) processen en voorkomt herstel op nieuwe plekken, met name als bosopslag en ganzenvraat tegelijk plaatsvinden. De rietkragen ondervinden dan hinder van bosopslag aan de oeverzijde en van ganzenvraat aan de waterzijde.

figuur 2.8 Typisch beeld van effecten van vraat door grauwe ganzen van een brede rietkraag. Het riet komt in losse pollen te staan en verdwijnt op den duur.

figuur 2.9 Dubbel negatief effect. Door de aangelegde beschoeiing verslechtert het waterriet en door de ganzenvraat wordt het pollig en verdwijnt langzaam. De groene sprieten zijn rietpollen die vroeg in het seizoen zijn begraasd en die laat in het seizoen weer zijn uitgelopen. Maar dit is te laat om zich nog krachtig te kunnen ontwikkelen.

figuur 2.10 Voorbeeld van ganzenvraat van een rieteiland. Het riet wordt dun, de strook wordt te klein en de belangrijke uitloopzone ontbreekt. Er is geen geleidelijke overgang meer.

3. Maatregelen voor herstel van rietkragen

In de Oostelijke Vechtplassen zijn maatregelen mogelijk die de huidige rietkragen beschermen en voor nieuwe kragen kunnen zorgen. De kansrijke locaties zijn weergegeven in *bijlage 2*.

3.1. Aanpassing beschoeiingen

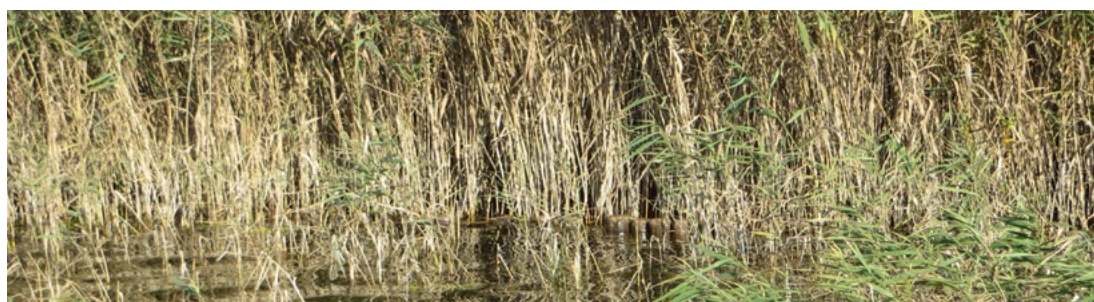
Beschoeiingen die (net) onder de waterlijn zijn aangelegd zijn geschikt. Ze mogen de waterstroming niet belemmeren. Een goed voorbeeld is te vinden bij het eiland De Weer. Daar is een palenrij onder water geplaatst, die weliswaar de oever beschermt, maar de golven kunnen in het riet blijven komen (Figuur 3.1 en 3.2). Het riet maakt hier een mooie uitloopzone die ook voorbij de beschoeiing kan groeien. Dit is dan ook het enige eiland waar tot recent nog meerdere grote karekieten broeden.

figuur 3.1 Palenrij die grotendeels onder waterlijn staat zorgt voor behoud waterriet. Door ganzenvraat is dit deel van de rietkraag inmiddels verslechterd zodat de beschoeiing zichtbaar is geworden.

Maatregel 1: aanpassing huidige dichte beschoeiingen

Het is aan te bevelen om enkele stukken van de huidige beschoeiing te vervangen door waterdoorlatende of halfopen beschoeiingen. Bij voorkeur aan de zuidwest- of noordwestzijde van eilanden omdat de wind meestal uit het (zuid)westen waait. De golven komen dan uit die richting en zorgen voor verversing van het water in het rietland. Minimaal dient een strook van 50 m harde beschoeiing vervangen te worden door palenrijen onder water. Als hier ook een riettalud (maatregel 3) wordt aangelegd en/of verlengd, kan de rietkraag zich krachtig ontwikkelen en een natuurlijke verdediging van het eiland vormen. Bordjes markeren de beschoeiing voor boten. Potentiële locaties: Bijltje, Markus Pos, eiland 3^e plas, Geitenkaai en Meent.

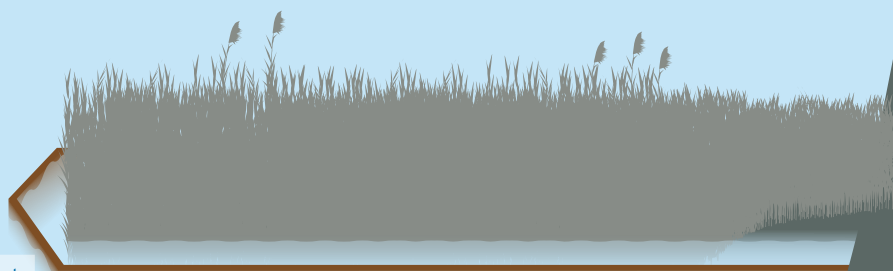

figuur 3.2 Detail palenrij die op deze plek net boven het water uitkomt maar overwegend onder water staat.

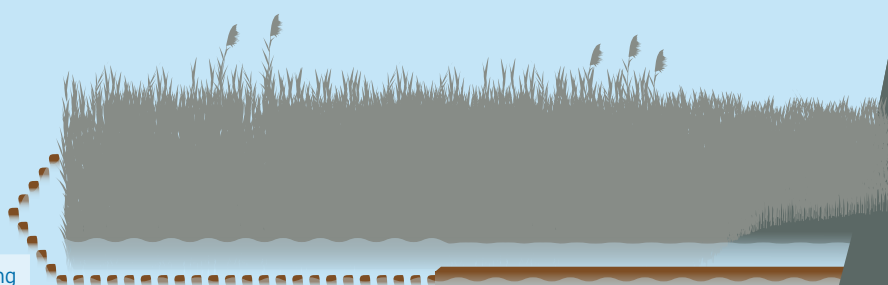
Beschoeiing aanpassen

1. Huidige situatie

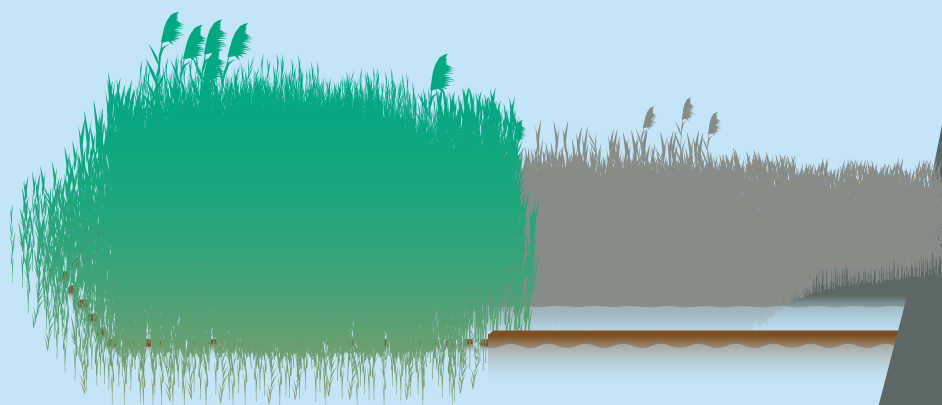
Harde beschoeiing belemmert watercirculatie en riet wordt zwak en verdrongen door andere soorten. De uitloopzone ontbreekt.

2. Maatregelen

Plekgewijs beschoeiing vervangen door een palenrij

3. Na 2 – 5 jaar

Riet kan door palenrij gaan groeien & uitloopzone vormen. Het vormt nu een natuurlijke oeverbescherming.

3.2. Behoud en herstel rietkragen

Allereerst is het van belang dat er consensus komt voor het behoud van rietkragen, de uitbreiding van rietkragen en het voorkomen dat door nieuwe infrastructurele ontwikkelingen geschikte rietkragen verdwijnen. De kennis is hiervoor beschikbaar.

Het verlies van de afgelopen jaren is redelijk eenvoudig te compenseren door waterrietoevers te herstellen en/of opnieuw aan te leggen. Als er op een creatieve manier naar het gebied gekeken wordt, is het mogelijk om veel meer geschikte rietkragen te creëren dan nu aanwezig zijn. Daarvan profiteren de grote karekieten, maar ook de recreatie kan zich verder ontwikkelen. Omdat de karekieten immers geen grote rietvelden nodig hebben en ook prima kunnen nestelen in de omgeving van plekken met veel recreatie, kan er op veel plekken, verspreid over de verschillende plassen, nieuw leefgebied gemaakt worden zonder dat het recreatieve gebruik in het geding is. Locaties met mogelijkheden zijn: de buitenzijde van het baggerdepot op de Breukeleveense Plas, alle eilanden in de 1^e- 5^e plas, nieuwe kleine eilanden en de oostoevers van de 1^e en 2^e plas.

Maatregel 2: herstel en aanleg nieuwe rietkragen

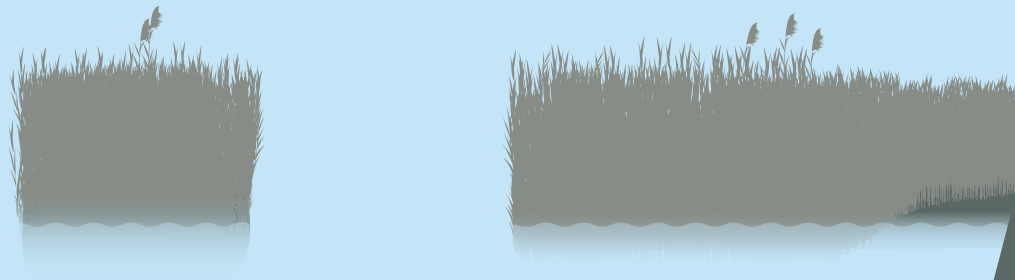
Waterriet groeit in Loosdrecht het beste aan oostoevers van de plassen, waar de wind voor turbulentie en golflslag zorgt. Het riet groeit op geleidelijke onderwatertaluds op oude veenbanken (legakkers) of zandlichamen. Deze kunnen aangelegd en versterkt worden. Het waterriet kan zich alleen ontwikkelen als er aangrenzend een flinke groeikern boven water aanwezig is (Figuur 3.3). Het is dus goed mogelijk om groeikernen boven de waterlijn te maken met aansluitende onderwatertaluds. Bij voorkeur worden stevige substraten gebruikt zoals klei, zand of een mengsel hiervan. Bestaande rietkragen kunnen versterkt worden door oude legakkers te verlengen en/of te verbreden. Palenrijen kunnen als beschoeiing gebruikt worden.

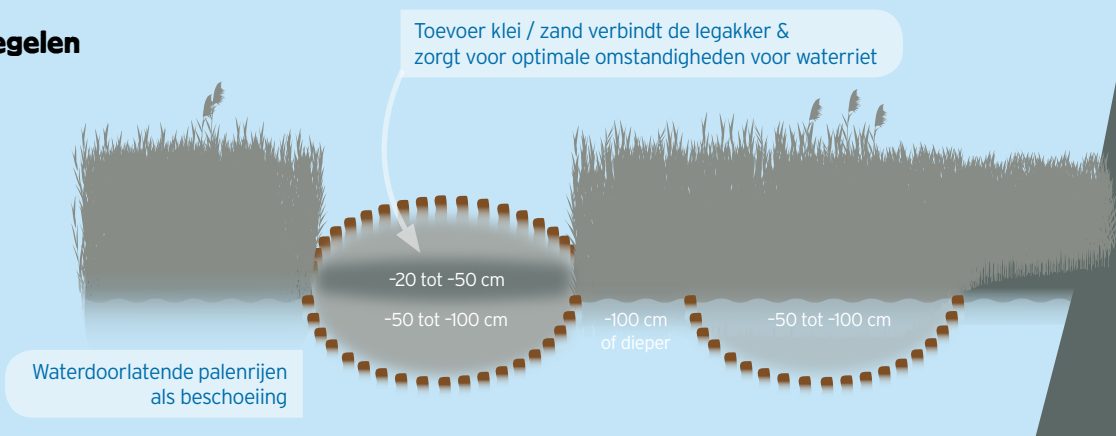
figuur 3.3 Voorbeeld van particulier herstel van riet in Loosdrecht. Deze maatregel levert geen waterriet op vanwege de beschoeiing, maar is wel een goede basis. Als de beschoeiing hier, na 1 of 2 jaar, deels wordt weggehaald is er ook een kans dat het riet in het water gaat groeien. Dat zal in combinatie met maatregel 4 moeten om effectief te zijn.

Behoud en herstel rietkragen

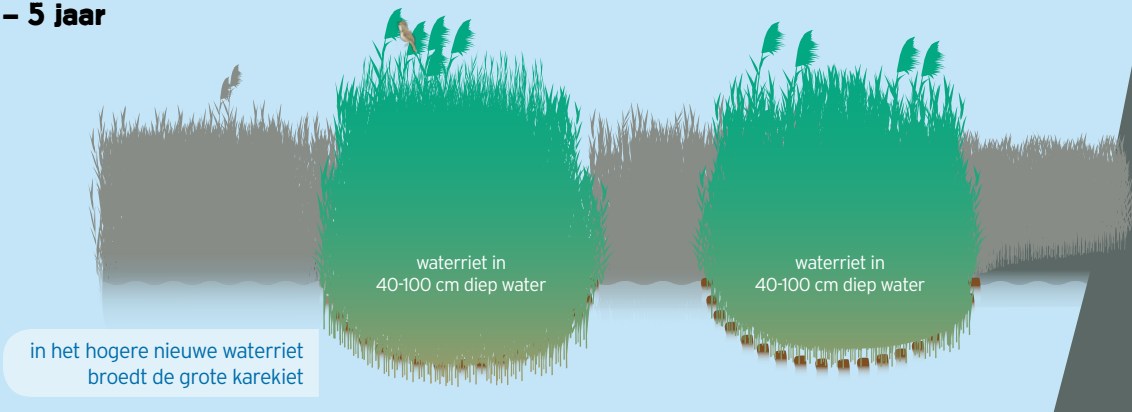
1. Huidige situatie

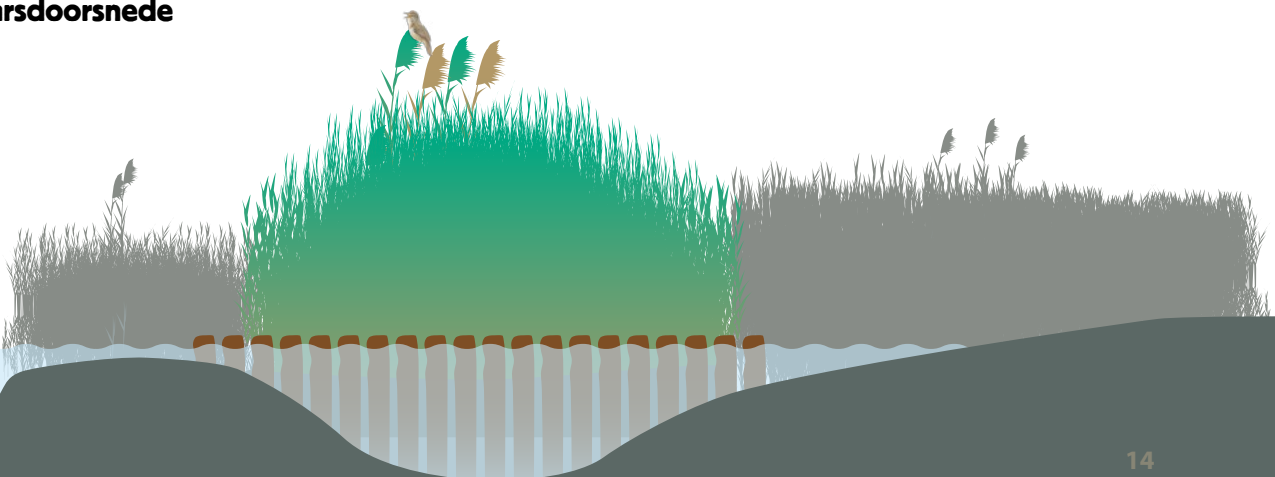
2. Maatregelen

3. Na 2 – 5 jaar

Dwarsdoorsnede

3.3. Verwijderen bomen en struiken

Op plekken die nu voor de karekieten van belang zijn, moeten bomen die direct grenzen aan de rietkraag op zo kort mogelijke termijn verwijderd worden. Ook is het aan te bevelen om bomen te verwijderen die aan de zuid- of oostzijde van rietkragen staan. Plekken die daarvoor in aanmerkingen komen zijn: De Strook (5^e-plas), De Meent, De Weer, Geitenkaai, Markus Pos, Oostzijde Breukeleveen, Drechtgebied (1^e en 2^e Plas), Loenderveense Plas oostzijde, Lambertzkade (enkele plekken waar waterriet staat), Wijde Blik oostzijde en deels noordzijde.

Maatregel 3: bomen en struiken verwijderen

Bomen en struiken die zonlicht op het rietland wegnemen op plekken waar nu karekieten broeden. Bomen en struiken die grenzen aan belangrijke rietkragen weghalen. En individuele grote bomen of struiken die riet “wegdrukken” verwijderen.

3.4. Afrasteren tegen ganzenvraat

Bestaande waterrietkragen die overduidelijk in omvang zijn afgenomen of uitgedund zijn door ganzenbegrazing, kunnen pleksgewijs afgerasterd worden (Figuur 3.4). Dit kan op specifieke plekken om het riet hersteltijd te gunnen. De rasters moeten stevig zijn en van grof gaas zijn gemaakt zodat het water kan blijven stromen en golfslag erdoorheen kan blijven gaan. Het werkt uitsluitend op die locaties waar al riet stond en waar geschikt onderwatertalud aanwezig of aangelegd is (zie maatregel 3). Bij kleine afrasteringen is het niet nodig de bovenzijde af te dekken met gaas of draden, bij grote percelen is dit wellicht nodig om te voorkomen dat de ganzen erin vliegen.

Er zijn veel locaties waar deze maatregel uitgevoerd kan worden, maar prioritair zijn de plekken waar de karekieten nu nog broeden en waar de rietkragen in omvang en kwaliteit afnemen zoals De Weer en de oostzijde van de 1^e en 2^e plas.

Maatregel 4: afrasteren begraasde rietkragen

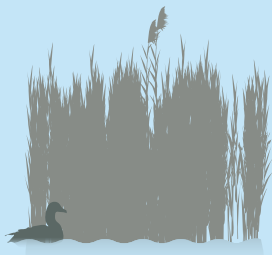
- Bestaande waterrietkragen pleksgewijs afrasteren
- Stevige rasters van grof gaas zodat het water kan blijven stromen en golfslag erdoorheen kan blijven gaan.
- Toepassen op locaties waar al riet staat en waar geschikt onderwatertalud aanwezig of aangelegd is (zie maatregel 3).
- Bij grote rietkragen bovenzijde van de rasters met draden afschermen.

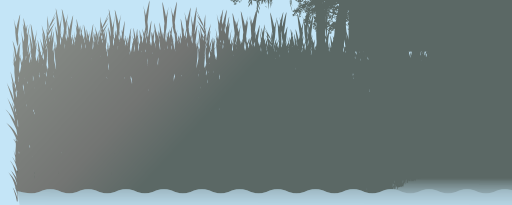
figuur 6.1 Afrasteren van riet tegen ganzenvraat in Loosdrecht. Het raster moet zorgen voor herstel van de belangrijke uitgroei zone van het waterriet.

Bomen verwijderen & afrasteren tegen ganzenvraat

1. Huidige situatie

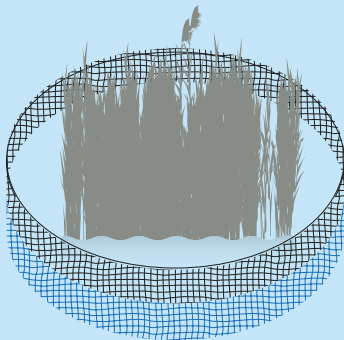

Ganzen vreten uitloopzone weg & rietkraag is niet aaneengesloten

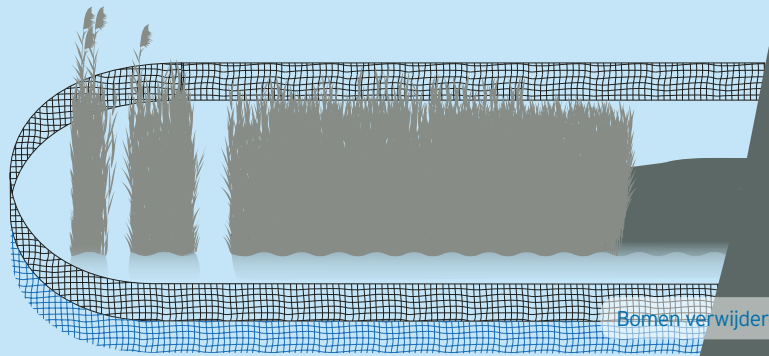

Bomen zorgen voor schaduw & verdringing riet

2. Maatregelen

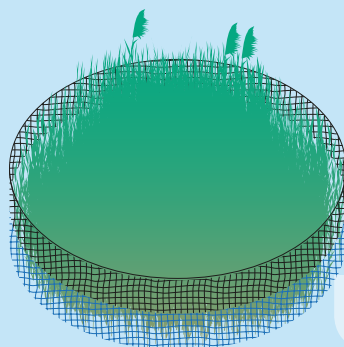

Gaas plaatsen

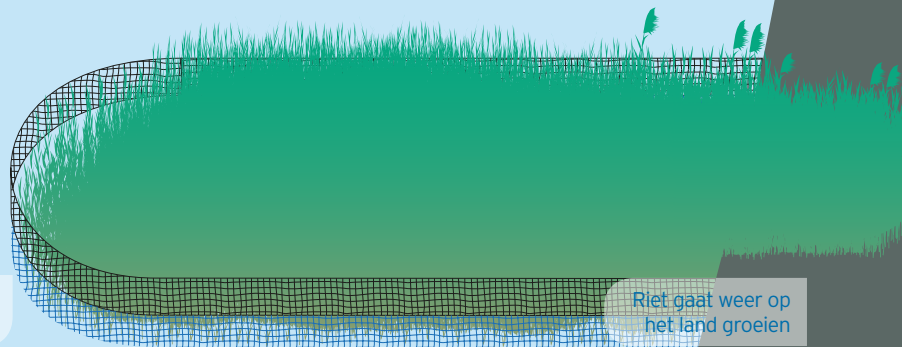

Bomen verwijderen

3. Na 2 – 5 jaar

Riet met noodzakelijke uitloopzone komt terug

Riet gaat weer op het land groeien

3.5. Verhogen biodiversiteit nabij rietkragen

Op een aantal locaties zijn redelijke waterrietkragen aanwezig, maar lijkt een tekort te zijn aan geschikt voedselhabitat voor grote karekiet. Dit kan verbeterd worden door de aanleg van ondiep luw water waar libellen en jonge vissen in kunnen opgroeien.

Maatregel 5: aanleggen ondieptes en luwtes

Nabij broedplekken voor grote karekieten kunnen ondieptes en luwtes aangelegd worden. Dit kan bestaan uit afzettingen in het open water zoals het recreatieschap al gedaan heeft bij diverse eilanden (vooroevers, zie Figuur 3.5). Dit kan het beste aan de oostzijde van eilanden of oevers plaatsvinden, om te voorkomen dat bestaande waterrietkragen verslechteren. Beschoeiingen aan de westzijde van een rietkaag zijn immers funest voor het waterriet. Ook kunnen poelen gegraven worden aan de landzijde van plaatsen waar de karekieten broeden.

- Nabij broedplekken voor grote karekieten ondieptes en luwtes aanleggen.
- Bijvoorbeeld vooroevers aan de oostzijde van eilanden
- Graven poelen aan de landzijde van het riet.

figuur 3.4 Beschoeiingen kunnen zorgen voor prachtig ondiep plantenrijk water waar veel insecten leven. Deze beschoeiingen moeten dan aan de noordzijde of oostzijde van eilanden aangelegd worden zodat ze de golfslag in het waterriet niet belemmeren.

4. Conclusies en toekomst

De veldverkenning in 2015 heeft knelpunten aangetoond, maar er zijn ook kansrijke oplossingen bedacht. Gezamenlijk met terreineigenaren zijn de mogelijkheden verkend en concrete acties opgezet.

Enkele maatregelen die, in het voorgaande hoofdstuk, voor de korte termijn voorgesteld worden zijn mogelijk als de gebruikers van het gebied de handen ineen slaan. Het plaatsen van rasters is mogelijk op de prioritaire plekken in februari-maart 2016 en opvolgende winters. Er worden geen andere functies door beperkt. De vaarruimte wordt immers niet beperkt en ander gebruik is ook niet in het geding. Het weghalen van bomen is op de meeste plekken onderdeel van regulier bestaand beheer en het snoei-beheer kan zich vanaf 2016 richten op plekken waar bomen nu een knelpunt vormen.

Naast de mogelijkheid om grauwe ganzen uit de rietkragen te houden door het plaatsen van rasters, is het geregeld wegjagen van grazende grauwe ganzen, zoals op de Loenderveense Plas, ook mogelijk. Dan dient er in de periode februari-april dagelijks actief verjaagd te worden op plekken waar aan de rietkraag gevreten wordt.

Het aanpassen van beschoeiingen zal enig voorbereidend werk vergen. Hiervoor zou het zeer goed zijn om een pilot te starten op een kansrijke locatie om tot een optimaal ontwerp te komen dat voldoet aan alle eisen vanuit de verschillende belangen.

De verdere uitwerking en borging van de maatregelen voor rietherstel en het verbeteren van de voedselsituatie voor grote karekieten kunnen opgenomen worden in het Natura 2000 beheerplan voor het gebied.

5. Dankwoord

Het project is geïnitieerd door Vogelbescherming Nederland en de Werkgroep Grote Karekiet Loosdrechtse Plassen. Andrea Kuiper-Vos (projectleider Vogelbescherming) hielp met het project in alle fasen en las het concept van dit rapport kritisch door. Andere organisaties hebben direct interesse getoond en met name Erik de Haan (Natuurmonumenten), Helga Hijdra, Louk Welter, Edwin van Keulen, Theo van Bergen (Recreatieschap Midden-Nederland) en Nico Bouman, Winnie Rip en Bart Specken (Waternet) worden bedankt voor hun adviezen, ideeën of substantiële personele inzet bij planvorming en uitvoering. Angela van Bergeijk verzorgt de communicatie rondom dit project en gaf net als Martin Poot (Werkgroep Grote Karekiet) waardevolle opmerkingen bij het concept rapport.

De afbeelding op de omslag komt van Birdphoto Jankees Schwiebbe. Peter van Horssen (Greenstat) verzorgde de kaarten en Laura Hondshorst de infographics en lay-out van de rapportage.

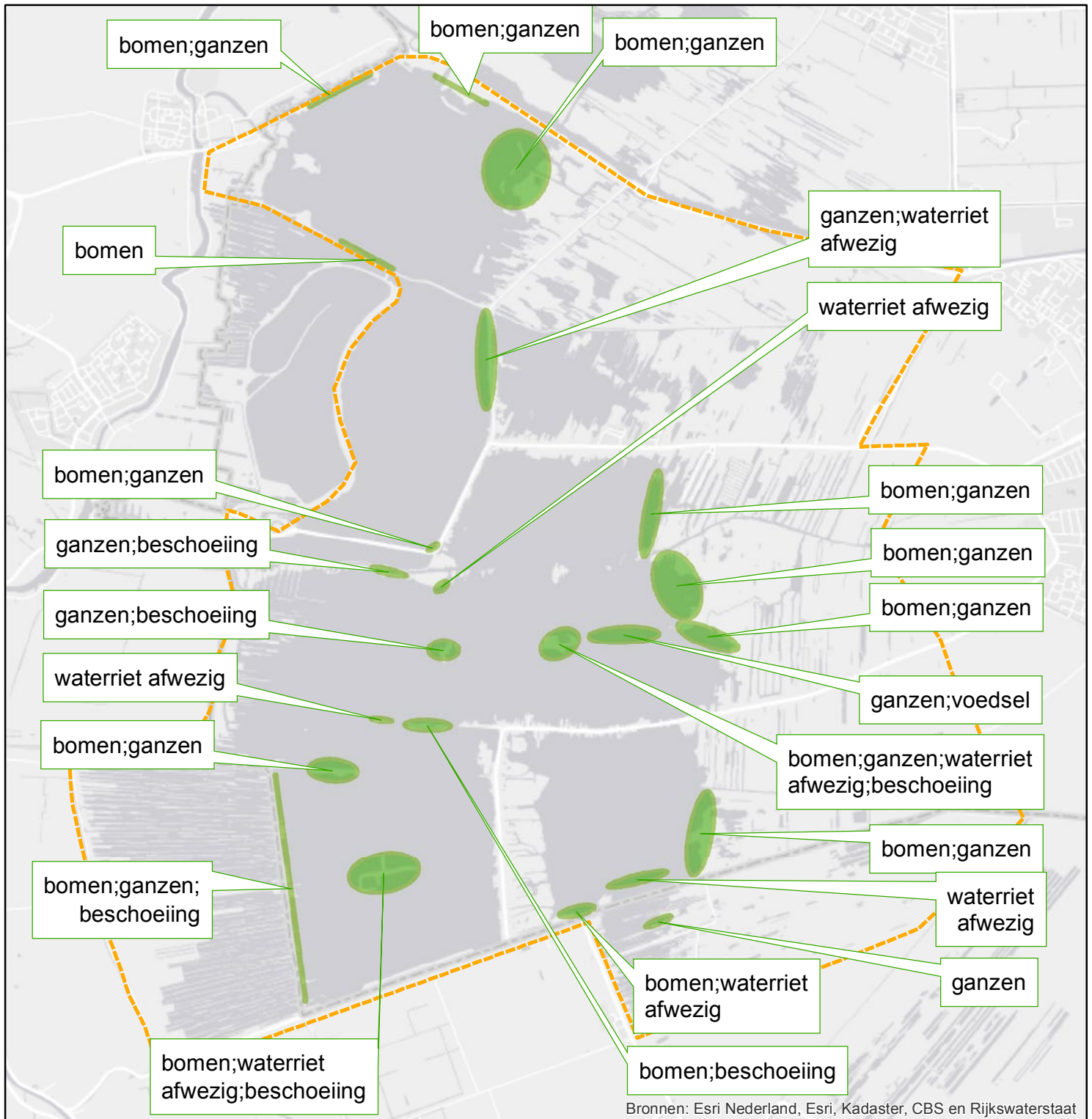
Het project kwam tot stand door een financiële bijdrage van Vogelbescherming Nederland en het Prins Bernard Cultuurfonds. Het Prins Bernard Cultuurfonds beheert ruim 350 cultuurfonds op naam. Dit project is mede mogelijk gemaakt dankzij het Barbara Eveline Keuning Fonds, het Scheltema-Breet Natuurfonds, het Paul van Hoorn Fonds en het Bruinvis Meijer Fonds.

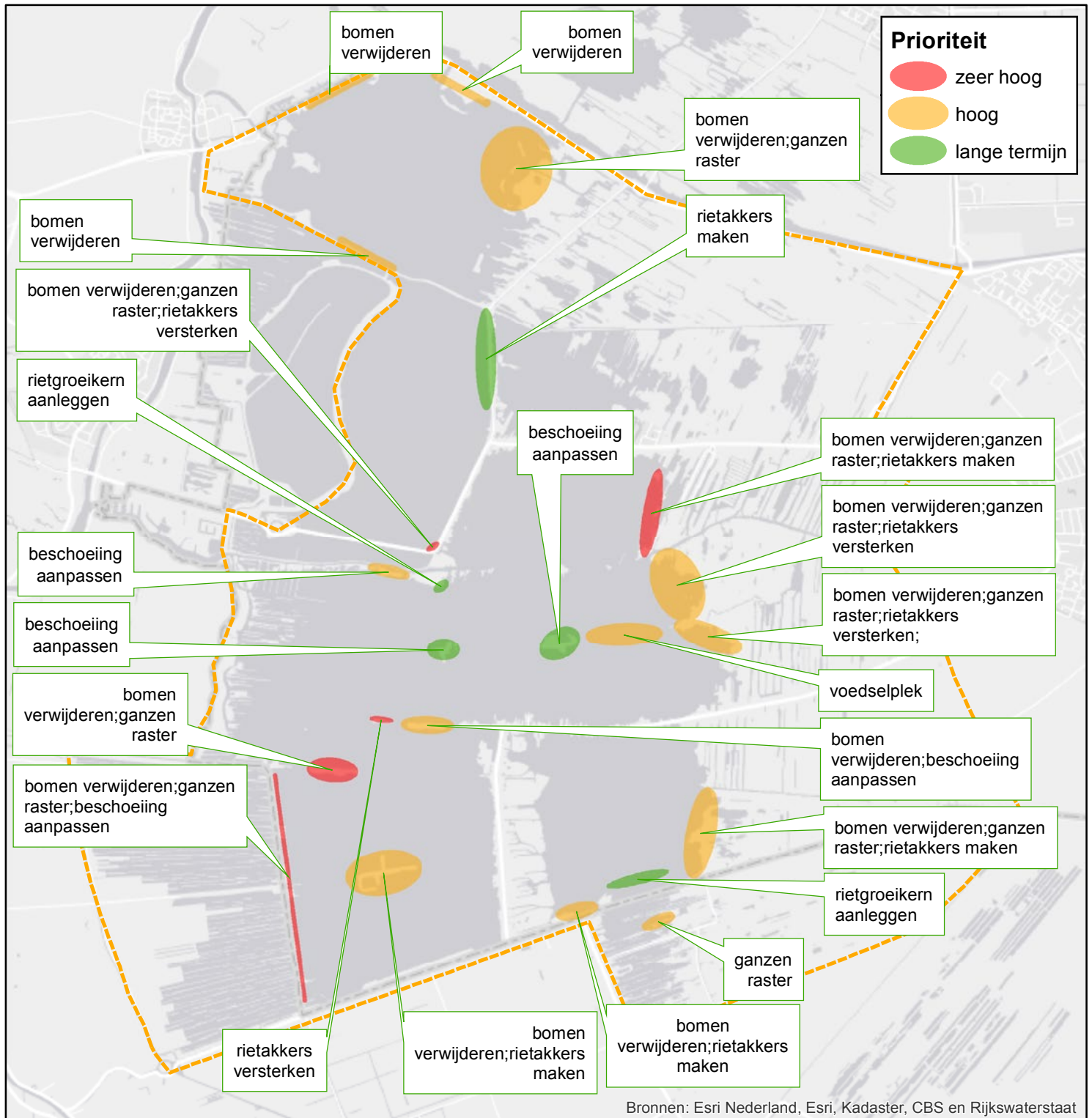
6. Referenties

- Boele A., J. van Bruggen, F. Hustings, K. Koffijberg, J.W. Vergeer & T. van der Meij 2015. Broedvogels in Nederland in 2013. Sovon-rapport 2015/04. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Graveland J. 1996. Watervogel en zangvogel: de achteruitgang van de Grote karekiet *Acrocephalus arundinaceus* in Nederland. *Limosa* 69: 85-96.
- Graveland J. & H. Coops 1997. Achteruitgang van rietgordels in Nederland. *Landschap* 14: 67-86.
- Graveland J., A. Datema & M. Wasscher 1997. Voorkomen en ecologie van Grote karekieten en libellen in de waterleidingplas van Gemeentewaterleidingen Amsterdam. Rapport. Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek. Wageningen/Gemeentewaterleidingen/Amsterdam, Vogelenzang.
- Graveland J. 1999. Waterriet, moerasvogels en peildynamiek. *De levende Natuur* 100: 50-53.
- Vogelbescherming Nederland 2015. Actieplan bedreigde vogels. Bescherming van 11 bijzondere soorten. Zeist.
- Van der Winden J. & T. MOREL 2002. Broedvogels van de Noord-Hollandse en Utrechtse laagveenmoerassen in 1967-94. *LIMOSA* 75: 57-72.
- Van der Winden J. 2015. Watervogels in de Oostelijke Vechtplassen. *Tussen Duin & Dijk* 14 (4): 4-7.

1 Knelpunten leefgebied grote karekiet Loosdrechtse Plassen

2 Maatregelen in leefgebied grote karekiet Loosdrechtse Plassen

3. Verspreiding karekieten

